

De Zevenjarige Oorlog

*De rol van de kolonies in de internationale politiek en
machtsverhoudingen*

Charlotte Vollaard

3359824

c.a.vollaard1@students.uu.nl

11955 woorden

Onderzoeksseminar III

18 december 2010

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Inleiding	2
1. Kolonies en de <i>balance of power</i>	5
2. De koloniale oorlog en Europese Revolutie	13
3. Kolonies in de Zevenjarige Oorlog	20
Conclusie	29
Bibliografie	32

Inleiding

18 oktober 1748. Het gevecht om de opvolging van de Oostenrijkse troon werd beëindigd met de Tweede Vrede van Aken. De eerste helft van een turbulente achttiende eeuw werd afgesloten, waarin veel veranderingen hadden plaatsgevonden. Vooral het principe van de *balance of power* was een steeds belangrijker gedachtegoed aan het worden. Hiermee werd bedoeld dat geen enkele staat overmacht mocht krijgen. Zodra een staat toch superieur bleek te gaan worden, zouden andere staten zich bij elkaar aansluiten om het overwicht tegen te gaan.¹

Het *balance of power*-denken stond in verband met twee andere belangrijke ontwikkelingen in de 18^e eeuw. Ten eerste verdween de Spaanse hegemonie in Europa en werd deze staat vervangen door vijf andere grootmachten. Vooral de opkomst van Rusland en Pruisen was opmerkelijk, omdat zij voorheen nooit een grote rol hadden gespeeld in de internationale politiek. Ook kregen de Oostenrijkse Habsburgers, Engeland en Frankrijk meer invloed in Europa. Ten tweede werden de kolonies van verschillende grootmachten belangrijker in de berekening van de *balance of power*. Nederland, Engeland en Frankrijk vervingen voor een groot deel Spanje en Portugal als koloniale grootmachten. De macht en invloed van de Europese staten, en daarmee ook de *balance of power*, werd nu steeds meer gebaseerd op koloniale bezittingen.²

Kolonies bleken steeds belangrijker te worden voor Europa, maar tot en met de Oostenrijkse Successieoorlog hadden deze overzeese gebieden nog geen grote rol in conflicten in Europa gespeeld. Dit veranderde in het begin van de jaren vijftig. De opkomende grootmachten Frankrijk en Engeland wilden allebei hun kolonies uitbreiden, waardoor er spanningen ontstonden. Dit leidde tot een oorlog in Noord-Amerika. Door verschillende gebeurtenissen in Europa en veranderingen van allianties brak er twee jaar later ook in Europa een oorlog uit. Deze oorlog zou zeven jaar duren en leiden tot conflicten op bijna alle continenten.³

Door de conflicten over de hele wereld wordt de Zevenjarige Oorlog ook wel de eerste wereldoorlog genoemd.⁴ Parry schrijft echter: 'There is very little evidence that in the two distinct wars in which France and England were engaged the progress of the one greatly

¹ P. Kennedy, *The rise and fall of the great powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (New York 1989) 139.

² M. S. Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919* (Londen 1993) 170-174.

³ H. M. Scott, *The birth of a great power system 1740-1815* (Edinburgh 2006) 76.

⁴ M.E. Wiesner-Hanks, *Early modern Europe, 1450-1789* (Cambridge 2006) 295.

affected the other'.⁵ Als de twee oorlogen elkaar niet beïnvloedden, dienen de conflicten als aparte oorlogen gezien te worden en gaat het concept wereldoorlog niet op. Het is echter onwaarschijnlijk dat de conflicten in de kolonies de oorlog in Europa niet hebben beïnvloed, omdat kolonies steeds belangrijker werden voor de macht en rijkdommen van een land en in de *balance of power* van Europa. In deze paper onderzoek ik echter niet of de Zevenjarige Oorlog de Eerste Wereldoorlog genoemd kan worden. Wel ben ik ervan overtuigd dat om een goed beeld te schetsen van de Zevenjarige Oorlog het van belang is te kijken naar de rol van de kolonies in deze periode. Er is veel geschreven over kolonies an sich, het belang van de koloniale handel, de Zevenjarige Oorlog in Europa en de oorlog in Noord-Amerika. Een geïntegreerde benadering van de oorlogen in deze periode, de strategische beslissingen in Europa die op de kolonies betrekking hadden en het buitenlandse beleid dat nu verder reikte dan het continent is echter nog niet veel bestudeerd. Daarom doe ik in deze paper onderzoek hiernaar, en luidt de hoofdvraag: In hoeverre speelden kolonies een rol in de internationale politiek en machtsverhoudingen ten tijde van de Zevenjarige Oorlog?

De Zevenjarige Oorlog en de koloniale rijken zijn door zowel politicologen en historici als sociaal geografen bestudeerd. De internationale relaties tussen landen, de diplomatieke verhoudingen maar ook de rijkdommen en macht die kolonies opbrachten zijn belangrijke thema's binnen deze wetenschapsgebieden en hebben allen invloed op elkaar gehad. De hoofdvraag in deze paper is slechts een onderdeel van een breder onderzoek naar de invloed van kolonies in Europa en de macht die met de kolonies verbonden was of aan de kolonies werd toegekend. Omdat dit te uitgebreid is en niet binnen de periode van dit onderzoeksvak past, wordt in deze paper vooral gericht op de periode van de Zevenjarige Oorlog en de aanloop naar deze oorlog. Hiervoor is gekozen omdat de kolonies en het machtbalansdenken in deze tijd echt belangrijk werden, en er totaal nieuwe allianties binnen Europa ontstonden. Ook wordt er in dit onderzoek meer nadruk gelegd op het Britse beleid. Het is binnen het tijdslimiet niet mogelijk het buitenlands beleid van alle grootmachten grondig te bestuderen. Engeland was de grootste opkomende koloniale macht in deze periode, en de strategische beslissingen van de Britse politiek hadden veel invloed op het verloop van de oorlog. Verder wordt de periode na de oorlog en de invloed die de oorlog op latere gebeurtenissen heeft gehad volledig buiten beschouwing gelaten. De Zevenjarige Oorlog en de kolonies van de grootmachten in deze tijd staan centraal.

Omdat het belangrijk is eerst een beeld te scheppen van Europa, de kolonies van Europese mogendheden en het principe van de *balance of power*, zal ik in het eerste deel ingaan op de vraag in hoeverre kolonies belangrijk waren voor de grootmachten in Europa

⁵ J. H. Parry, *Trade and dominion: The Europe Oversea Empires in the Eighteenth Century* (Londen 1971) 120.

vóór de Zevenjarige Oorlog en in hoeverre het principe van de *balance of power* hieraan gekoppeld werd. Hierin wordt ook de opkomende spanning tussen de twee grootmachten Frankrijk en Engeland onderzocht. Het tweede deel van deze paper gaat verder op deze spanningen in, die uit blijken te monden in een oorlog in Noord-Amerika. Intussen veranderden de allianties en machtsverhoudingen tussen de grootmachten in Europa en brak ook daar uiteindelijk oorlog uit. In hoeverre speelde de oorlog die in de kolonies uitbrak een rol bij de veranderende machtsverhoudingen in Europa vóór de Zevenjarige Oorlog? Hoe waren deze oorlogen met elkaar verbonden? En hebben de veranderingen in allianties te maken met de kolonies? De oorlog bleek uiteindelijk invloed te hebben op koloniale gebieden op de hele wereld, vooral door de strategie die de Britten in hadden genomen. In het laatste deel van deze paper zal ik daarom ingaan op de vraag: In hoeverre speelden kolonies een rol in de machtsverhoudingen en het oorlogsbeleid van Groot-Brittannië tijdens de Zevenjarige Oorlog?

Door deze deelvragen wordt er in deze paper een beeld geschetst over de kolonies en machtsverhoudingen in de Zevenjarige Oorlog. Een conflict die de Europese oorlogsgeschiedenis omvormde tot internationale oorlogsgeschiedenis.

1. Kolonies en de *balance of power*

In de eerste helft van de 18^e eeuw werd de interesse in de kolonies bij de nieuwe Europese supermachten groter. Tweehonderd jaar lang hadden Spanje en deels ook Portugal de meeste koloniale bezittingen gehad. Hierdoor had Spanje veel rijkdommen verworven, en was het altijd een grootmacht in Europa geweest. Parallel aan de afname van de Spaanse macht in Europa, kregen nu de opkomende mogendheden interesse in de overzeese gebieden. Vooral Groot-Brittannië en Frankrijk gingen hun kolonies uitbreiden.⁶ Langzaam werd ingezien dat de overzeese gebieden een belangrijke bron van rijkdom konden zijn en een grote afzetmarkt creëerden. Kolonies brachten een bepaalde vorm van macht, en dus werden koloniale bezittingen voordelig voor een staat. Naast de groeiende interesse in de kolonies, veranderde in deze periode het machtsdenken in de internationale politiek. Het machts-evenwicht, ofwel de *balance of power*, moest ten alle tijden gehandhaafd worden om hegemonie van een staat tegen te gaan. Werd deze *balance of power* uit evenwicht gebracht, nu nieuwe mogendheden nieuwe territoria en rijkdommen verworven? In hoeverre waren kolonies belangrijk voor de grootmachten in Europa vóór de Zevenjarige Oorlog en in hoeverre werd het principe van de *balance of power* hieraan gekoppeld?

De eerste kolonies werden gevestigd door individuen of groepen, zonder dat hiervoor opdracht was gegeven door de regering van het land waar ze vandaan kwamen. Hun doel was vaak het opzetten van kleine nederzettingen die grondbezit en andere middelen op moesten leveren. Met name de oorspronkelijke Franse kolonies werden gevestigd door Franse migranten en handelaren die op eigen initiatief handelden. Tevens vestigden veel migranten zich in deze gebieden om een straf in hun eigen land te ontlopen en speelde de drang om de religie in deze gebieden op te leggen vaak geen rol in de redenen om te migreren. Hoewel de Europese regeringen in deze beginperiode nog weinig over de annexaties te zeggen hadden, moesten de ondernemers die zich in de kolonies vestigden wel goedkeuring van hun koning vragen. Hierdoor verklaarden ze dat ze hun loyaliteit aan hun vaderlandse vorst zouden behouden. Koninklijke vertegenwoordigers kwamen echter zelden in de overzeese territoria, en lange tijd woonden er alleen 'gewone' handelaren en migranten. Dit betekende echter niet dat de Europese mogendheden geen belang zagen in de gebieden waar hun onderdanen zich vestigden. Nieuwe vestigingen en de ontdekkingsreizen werden wel aangemoedigd door de regeringen van de landen uit staatsbelang. De overheden geloofden dat kolonies nodig waren om het land te voorzien in

⁶ R. B. Potter e.a., *Geographies of Development: An introduction to Development Studies* (Edinburgh 2008) 91.

bijvoorbeeld tabak en suiker, en om een grote zeemacht van het land te maken. Nieuwe territoria dienden dus de staatsmacht vergroten en tevens de persoonlijke rijkdommen van de migranten. Er was echter nog te weinig geld beschikbaar om officieel kolonies te annexeren.⁷

Naarmate er meer migranten zich vestigden in de overzeese gebieden, gingen de regeringen de kolonies toch claimen. Ze stelden dat de migranten hadden bevestigd loyaal aan hun vaderland te blijven, waardoor al het land dat door hen bezet was automatisch toebehoorde aan de kroon. Gaandeweg werd er een bestuursstelsel opgezet in de kolonies. De Franse bestuursvorm verschilde hierbij erg van de Britse. Frankrijk was een absolute monarchie, en de kolonies waren nu onderdeel van het Koninklijke rijk geworden. De Fransen beschouwden de kolonies als provincies en deze gebieden werden ook bestuurd zoals het Franse stelsel. Dit leidde enerzijds toe dat de kolonies duur werden en ze, in tegenstelling tot de Britten en Spanjaarden, geen fiscale winst maakten op hun kolonies. Anderzijds zorgde dit stelsel ervoor dat de Fransen betere relaties konden onderhouden met de inheemse bewoners, dat later veel voordeel op zou leveren tegenover de Britten.⁸ De Britse kolonies waren meer gericht op zelfbestuur. Een lange periode was er geen minister die toezicht hield op de kolonies en het koloniale beleid maakte. Dit beleid werd vaak terplekke gevormd door de slechte communicatie met Londen. Ook in de diplomatieke betrekkingen met de kolonies was Groot-Brittannië geen voorbeeld. De diplomaten die in de overzeese gebieden kwamen hielden zich vast aan de Europese waarden en normen in de diplomatie. Deze normen en waarden verschilden echter met die van de oorspronkelijke inwoners. De Britse diplomaten zochten meestal alleen contact met de koloniale bewoners die voordelen op konden brengen voor de Engelse migranten, echter werd de politiek van en met de inheemse bewoners hierdoor omzeild. Diplomatie met de Amerikaanse inboorlingen was vaak langdradig en complex aangezien de oorspronkelijke bewoners andere agenda's hadden dan de Britse diplomaten.⁹ Het bestuur in de kolonies liet zo nog veel te wensen over.

Mettertijd gingen de Europese mogendheden steeds meer waarde hechten aan de geclaimde gebieden. Kolonies brachten rijkdommen en West-Europese mogendheden gingen hun overzeese bezittingen steeds meer zien als een toegevoegde waarde voor hun eigen economische en militaire macht. Deze visie over de kolonies viel samen met de opkomende principes van de *raison d'état* en het mercantilisme, waarin het eigenbelang van een staat de kerngedachte werd in de internationale betrekkingen. Het mercantilisme richtte

⁷ D. K. Fieldhouse, *The colonial empires: A comparative survey from the eighteenth century* (Londen 1966) 15, 84, 85.

⁸ Fieldhouse, *The colonial empires*, 37-49.

⁹ J. Black, *British Diplomats and Diplomacy 1688-1800* (Exeter 2001) 168,169.

zich vooral op het economische en industriële deel hiervan. Denkers binnen deze stroming stelden dat de hoeveelheid handel en productie in de wereld vaststond, dus een land moest zoveel mogelijk exporteren en belastingen heffen op importgoederen om geld het land in te krijgen. Daarmee zou de economie weer groeien.¹⁰ De kolonies moesten de grootmachten dienen door hen rijkdommen te brengen en werden zodoende een toevoeging in het eigenbelang van een staat. De mercantilisten vergeleken dit systeem met een fietswiel: de kolonies lagen in een cirkelrand om het middelpunt, de koloniserende staat heen. Handel liep heen en weer langs de spaken en bevorderde hiermee de kern, ofwel de rijkdom van de Europese grootmacht, doordat dit land een groter exportgebied had en belasting op importgoederen uit de overzeese gebieden kon heffen.¹¹ De koppeling tussen koloniale bezittingen en de rijkdom van een staat was gelegd.

De kolonies breidden zich uit en in de eerste helft van de 18^e eeuw was de geografische verdeling van de Europese overzeese bezittingen vastgesteld. Deze bezittingen waren opvallend genoeg oneven over de verschillende delen van de wereld verdeeld. Amerika was bezet door Spanje, Portugal, Frankrijk, Engeland en Nederland, en er leefden veel Europese migranten. In Afrika en het Oosten daar en tegen, waren veel vestigingen, maar woonden weinig Europese migranten. Ook werden deze vestigingen aan de kust geen echte kolonies maar meer handelsposten. Amerika bleek een belangrijker kolonie te zijn. Dit kwam voornamelijk door de gunstige ligging, de grondstoffen waar het gebied rijk aan was en de economische voordelen die dit territorium zodoende opbracht.¹²

Naast de koppeling die werd gelegd tussen koloniale bezittingen en rijkdom, kwam in de 18^e eeuw ook een derde factor meespelen in de kolonisatieprocessen en de internationale politiek: macht, en de strijd om het behoud van evenwicht in deze macht tussen staten in Europa. Dit machtsevenwicht, ook wel *balance of power* genoemd, werd voor het eerst beschreven in de Vrede van Utrecht in 1713. Met het principe van de *balance of power* werd eigenlijk bedoeld dat geen enkele staat of geen enkel verbond van staten een overwicht tegenover andere staten mocht krijgen. Mocht een staat toch superieur blijken te gaan worden, dan zouden andere staten zich bij elkaar aansluiten om het overwicht tegen te gaan en de machtsverhoudingen in balans te houden.¹³ Deze allianties om de *balance of power* in evenwicht te houden waren vaak kortstondig, en gebaseerd op een gemeenschappelijke vijandelijke staat in plaats van dynastieke of religieuze motieven.¹⁴

¹⁰ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 188, 245.

¹¹ Parry, *Trade and dominion*, 51.

¹² Fieldhouse, *The colonial empires*, 5-9.

¹³ Kennedy, *The rise and fall of the great powers*, 139.

¹⁴ *Ibidem*, 141.

Naarmate het principe van de *balance of power* meer invloed kreeg in de Europese politieke besluitvormingsprocessen, werd het berekenen van de machtsverhoudingen ook steeds exacter. Lang was het internationale aanzien van staten redelijk algemeen geweest en hetzelfde gebleven. Hierin speelde de grootte van een monarchie mee, de grootte van de populatie, rijkdommen en militaire macht. Successen werden gemeten door het aantal gewonnen conflicten en de territoria die veroverd waren. Halverwege de 18^e eeuw ontwikkelde er echter een moderner concept van internationale macht. De positie van een staat in de internationale hiërarchie werd nu preciezer bepaald, en statistieken en andere politieke algebra berekenden nu vooral de interne capaciteiten van een land. De natuurlijke en economische rijkdommen, de efficiëntie van de overheid, en zelfs de morele conditie van de inwoners werden belangrijk in de berekening van de potentiële macht van een staat. Meer macht betekende meer eigen vermogen, zoals ook in het mercantilisme werd gesteld.¹⁵

Door het mercantilisme, macht en rijkdommen die kolonies met zich mee brachten, werden koloniale bezittingen een nieuwe belangrijke graadmeter in de *balance of power*. De rijkdommen die de overzeese gebieden oprachten werden nu belangrijke elementen in de berekeningen van capaciteiten en aanzien van de staten. Tot en met de 17^e eeuw was er in de discussie over de *balance of power* door de Europese monarchen nooit veel aandacht aan de kolonies besteed. Nu de nieuwe koloniale rijken de rijkdommen en macht van landen konden vergroten kregen deze overzeese bezittingen meer waarde. Hierover schrijft Anderson:

By the early eighteenth century, therefore, the idea that power drawn from commercial profits and colonial possessions was an important ingredient in the European balance, was becoming well established. By the middle of the century it had become part of the conventional wisdom.¹⁶

Koloniale bezittingen waren belangrijk geworden voor het eigenbelang van een staat, en daarmee de aanzien en macht die deze staat kon verwerven.

Maar niet alle grootmachten in deze tijd hadden koloniale bezittingen. Opmerkelijk genoeg hadden enkele van de nieuwe opkomende grootmachten in de 18^e eeuw niet of nauwelijks kolonies buiten Europa, zoals Pruisen, de Oostenrijkse Habsburgers en Rusland. Daarnaast verminderde de macht van Spanje, en werden Frankrijk en Engeland nieuwe belangrijke Europese spelers in de *balance of power*.¹⁷ Het onderlinge verschil in macht kwam erg dicht bij elkaar te liggen, en in de machtsverhoudingen kon juist koloniale

¹⁵ Ibidem, 117- 120.

¹⁶ Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy*, 171.

¹⁷ Kennedy, *The rise and fall of the great powers*, 119.

bezittingen het verschil uitmaken.¹⁸ Nu kolonies belangrijker werden, reikte de *balance of power* verder dan alleen Europa. Dit impliceerde ook dat een nieuw conflict niet alleen op Europees grondgebied uitgevochten zou worden. Daarnaast werden de kolonies een belangrijke toevoeging in de economie van de nieuwe grootmachten. Conflicten in Europa verzwakten vaak de economie van een land, en koloniale rijkdommen konden deze verliezen blijven aanvullen. Hierdoor zou later blijken dat de kolonies een belangrijke bijdrage in het verloop van een conflict leverden. De rijkdommen uit kolonies waren dus niet alleen belangrijk geworden in de *balance of power*, maar konden ook een doorslaggevende factor zijn in nieuwe conflicten.

De *balance of power* werd nu uitgemaakt door vijf grootmachten die vrijwel gelijk aan elkaar waren: Rusland, Pruisen, Oostenrijk, Frankrijk en Groot-Brittannië. Toch sprong één grootmacht er uit: Groot-Brittannië. Dit was te danken aan de immense koloniale en commerciële rijkdommen die het land had verworven door de kolonies.¹⁹ Overzeese handel van dit land werd elk jaar groter en bracht veel welvaart in het land. De economie en de rijkdommen van Groot-Brittannië gingen afhangen van de handel uit de kolonies.²⁰ Hierdoor werden ze een zeer belangrijke grootmacht in de *balance of power* en hielden ze deze balans in Europa destijds in evenwicht. Alle staten waren er over eens dat Groot-Brittannië het grote voorbeeld was van een staat die machtig geworden was door handel. Zo schreef een anonieme schrijver in 1743: 'After all, the three advantages, the first of being a maritime power, the second of having a flourishing trade and the third of holding the balance of power, are so interlinked, so far as Great Britain is concerned, that it would be a waste of time to amuse oneself by proving it'.²¹ De macht en welvaart van Groot-Brittannië bleef maar groeien.

Hoewel de kolonies van Groot-Brittannië veel meer potentiële rijkdommen hadden dan de gebieden waar in Europa om gevochten werd, zoals Lorraine en Silezië, waren staten zonder kolonies als Oostenrijk, Pruisen, Rusland en Savoy tot halverwege de 18^e eeuw nog weinig geïnteresseerd in de Britse overzeese bezittingen.²² De grootmachten die wel kolonies bezaten, zoals Spanje, Portugal, Frankrijk en Nederland werden zich echter wel bewust van de groeiende Britse mogendheid in de wereld. Nu de *balance of power* de internationale politiek bepaalde, werd Groot-Brittannië een bedreiging voor deze balans.²³ Voornamelijk Frankrijk, dat tevens bezittingen had in Noord-Amerika, voelde zich bedreigd.

¹⁸ Ibidem, 140.

¹⁹ Ibidem, 140.

²⁰ Ibidem, 113-114.

²¹ *Le Système politique de la Grande-Bretagne dans la conjuncture présente* (Den Haag 1743) 123-124, geciteerd in: Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 172.

²² Kennedy, *The rise and fall of the great powers*, 113-114.

²³ Black, *British Diplomats and Diplomacy*, 16.

De Franse regering zag een koloniale en maritieme balans overzee als de onmisbare tegenhanger van de territoriale en militaire balans in Europa. Zonder een evenwicht in de kolonies, met name in Amerika, had de Europese balans weinig waarde en bestendigheid. Zo schreef een Franse auteur aan het eind van de vijftiger jaren: 'The trade balance of the nations in America is like the balance of power in Europe. One could even add that these two balances make up a single one'.²⁴ Ook de Franse adviseur van de minister van buitenlandse zaken zei: 'the possession of America is today the most abundant and the most dependable source of political power; it is only by reason of the riches that commerce bears thence that the nation may be compared with each other.'²⁵ Het is duidelijk dat de nadruk steeds meer werd gelegd op het belang van kolonies en oceanische handel. Krimpende geldmiddelen en de groeiende competitie zorgden ervoor dat de Europese grootmachten de waarde van de kolonies gingen inzien.²⁶ Eigenlijk was dit een erkenning van de veranderingen die plaatsvonden in deze periode, met name de realisatie dat op de lange termijn misschien Europa zelf wel een element in de *balance of power* van de gehele wereld zou worden.

Het begin van de 18^e eeuw was gekenmerkt door belangrijke veranderingen in het denken over de kolonies, mercantilisme en de *balance of power*. Een gevolg hiervan, en tevens een opmerkelijke omwenteling in de internationale politiek, was een verandering in de allianties en vijanden van landen. In de 16^e en 17^e eeuw waren de grootste tegenstanders de Fransen en de Habsburgers. Engeland en Frankrijk waren altijd bondgenoten van elkaar geweest. Nu de Britse marine en koloniale bezittingen zich ging uitbreiden en de macht van dit land bleef groeien, begon Frankrijk zich hierover zorgen te maken. Tegelijkertijd maakte Groot-Brittannië zich druk over de Franse macht.²⁷ Een belangrijke Britse staatsman, Newcastle, beschreef Frankrijk in 1749 als 'the absolute masters of Europe'.²⁸ Er groeide een bepaalde vijandigheid tussen de twee staten. Na de Oostenrijkse successieoorlog, die door de Vrede van Aken in 1748 werd beëindigd, bleef er een spanning tussen Frankrijk en Engeland hangen. Beide staten waren voorbereid op een nieuwe oorlog, maar geen van beiden zocht officieel oorlog in Europa. Zowel Frankrijk als Groot-Brittannië wilde liever vrede behouden, omdat er bij de laatste confrontaties veel geld verloren was gegaan en de economie van beiden landen hevig onder de oorlog had geleden. Hierdoor had voornamelijk

²⁴ *Mémoires pour servir à l'histoire de notre temps* (Frankfurt-Leipzig 1757-1760), I, 56, 58; cf. G. de Réal de Curban, *La Science du gouvernement* (Paris-Amsterdam-Aix-la-Chapelle 1761-1765), vi, 448-450, geciteerd in: Anderson, *The rise of modern diplomacy*, 172.

²⁵ G. de Raxis de Flassan, *Histoire générale et raisonnée de la diplomatie Française* (Paris 1811) vi, 160, 279, geciteerd in: Anderson, *The rise of diplomacy*, 172.

²⁶ R. Middleton, *The Bells of Victory. The Pitt-Newcastle Ministry and the conduct of the Seven Years' War, 1757-1762* (Cambridge 1985) 225.

²⁷ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 295.

²⁸ Scott, *The birth of a great power system*, 75.

Frankrijk veel binnenlandse problemen. Een oorlog voor de Engelsen was ook nadelig, want dit zou de handel schaden.²⁹

Minder druk maakten de Fransen en de Engelsen zich over de andere grootmachten. Hoewel Pruisen en Rusland wel als steeds gevaarlijkere potentiële vijanden werden gezien, werd in de periode na de Vrede van Aken de focus volledig gelegd op de Frans-Britse rivaliteit, met name in Amerika. De Republiek, die een lange periode een belangrijke speler in de balans was geweest, trok zich nu terug en ging zich niet meer met Europese zaken bemoeien. Ze zochten graag aansluiting bij Groot-Brittannië en Oostenrijk, maar konden door binnenlandse problemen niet anders dan zich ook verzoenen met Frankrijk. Hierdoor verwierven ze een neutrale status. Hetzelfde gold voor Spanje, die veel macht was verloren tijdens de Spaanse en Oostenrijkse successieoorlogen. Ze sloten *detantes* met Portugal, Engeland en Oostenrijk om zich te kunnen concentreren op de binnenlandse economie en de handel met de eigen koloniale bezittingen. Voornamelijk de relaties met de Britten werden beter, waardoor ze afzijdig bleven van de groeiende Engels-Franse confrontaties na 1748.³⁰

De rivaliteit tussen de Engelsen en de Fransen bleef toenemen. In Frankrijk was dit terug te zien in het besluit om de marine te vergoten, wat de Britse leidende positie op zee moest verminderen. In Groot-Brittannië werd deze rivaliteit gereflecteerd in besluiten die werden genomen over Noord-Amerika. Newcastle was hierin betrokken, wiens actieve diplomatie was ontworpen om de Franse tegenstand te verminderen en de Britse belangen te beschermen tegen toekomstige Franse agressie. Voornamelijk de groeiende confrontatie in Noord-Amerika versterkte de Engels-Franse rivaliteit op het continent.³¹ In 1750 zei de Britse politicus Pitt: '(...) whether in the present circumstances of Europe, it would be wise in us to hurry ourselves into a new war with France'.³² Dit voorspelde niet veel goeds...

In het begin van de 18e eeuw werden kolonies steeds belangrijker voor de grootmachten. Er kon handel mee gedreven worden, en in het mercantilistische gedachtegoed konden hierdoor de overzeese territoria in het voordeel van het eigenbelang van de staat werken. De kolonies brachten rijkdommen, en daarmee ook macht. Toch bleek in deze periode de kolonies nog niet doorslaggevend te zijn voor het aanzien van een land. Grootmachten als Pruisen en Oostenrijk hadden nauwelijks kolonies, maar werden duidelijk nieuwe belangrijke spelers in de internationale politiek, waar het principe van de *balance of power* steeds meer invloed kreeg. Door de macht die de kolonies konden brengen, werden

²⁹ Ibidem, 74.

³⁰ Ibidem, 72.

³¹ Ibidem, 72-74.

³² Speech, 5th of February 1750. *Parliamentary History*, Vol. XIV, geciteerd in: O. A. Sherrard, *Lord Chatham, A war minister in the making* (Londen 1952) 225.

deze overzeese gebieden belangrijk in het machtsverevenwicht. Nu de onderlinge verschillen in macht tussen de vijf nieuwe mogendheden kleiner werd, konden kolonies wel eens het verschil uitmaken. De *balance of power* buiten Europa begon nu ook een rol te spelen in het machtsdenken. Dit zorgde voor grote spanningen tussen de koloniserende mogendheden Engeland en Frankrijk en nieuwe machtsverhoudingen binnen Europa. Europa stond aan de vooravond van een nieuwe revolutionaire, turbulente en conflictueuze periode.

2. De koloniale oorlog en Europese Revolutie

In de eerste helft van de 18^e eeuw hadden veel veranderingen in de internationale politiek en het denken hierover plaatsgevonden. Er werd meer waarde gehecht aan het bezit van kolonies en het bewaren van de *balance of power* was nu het uitgangspunt van internationale onderhandelingen geworden. Dit machtsevenwicht omvatte inmiddels ook territoria buiten Europa. De opkomst van nieuwe en meerdere grootmachten en de rivaliteit tussen Frankrijk en Engeland overzee zorgde voor een omslag in de Europese onderlinge verhoudingen. Zowel Frankrijk als Engeland wilde een confrontatie vermijden. Vóór 1754 konden beide landen een oorlog ook niet aan, door een tekort aan marineschepen en geld.³³ De rivaliteit en competitie tussen Frankrijk en Engeland over handel en territorium liepen in Noord-Amerika zo echter hoog op, dat een confrontatie onvermijdelijk was. Beide landen zagen in dat bezittingen in het overzeese continent hun macht konden vergroten.³⁴ Een koloniale oorlog brak uit in 1754, die veel consequenties had voor de machtsverhoudingen in Europa. In hoeverre speelden de oorlogen die in de kolonies uitbraken een rol bij de veranderende machtsverhoudingen in Europa vóór de Zevenjarige Oorlog?

De oorlog in Noord-Amerika was voornamelijk te wijten aan de Engelsen. De Britse overheid zag in dat de winstcapaciteit van Amerika groeide, voornamelijk in West-Indië. De kolonie werd interessanter als markt, waardoor de overheid zich steeds meer ging concentreren op de kolonies, vaak ten koste van Europese beleidsvorming. In het eigenbelang van de staat ging de regering een agressiever koloniaal, commercieel en maritiem beleid voeren, en besloot zo veel mogelijk schepen naar Noord-Amerika te sturen om de kolonies en handel te beschermen.³⁵ Tevens groeide de Engelse populatie in Amerika. Tot halverwege de 18^e eeuw kwamen confrontaties nauwelijks voor door de kleine koloniale populatie en de grote oppervlakte van de kolonies, maar in het begin van de jaren vijftig gingen de Britten hun vestigingen uitbreiden. Hierdoor kwamen ze vaak in botsing met de Franse gevestigde koloniale belangen. De Franse gouverneurs zagen de Britse expansie als een bedreiging voor de Franse kolonies. Vanaf 1749, na de Vrede van Aken, bleven de Engelsen provoceren, met name in Nova Scotia, de Great Lakes en de Ohio Valley. De Fransen reageerden hierop en ondernamen actie om de Britse expansie te beperken.³⁶ Dit bleef bij de Britse overheid niet onopgemerkt, en in augustus 1753 kregen de Engelse koloniale gouverneurs de instructie om geweld met geweld te beantwoorden. Ze raakten

³³ Scott, *The birth of a great power system*, 76.

³⁴ Middleton, *The Bells of Victory*, 1.

³⁵ Parry, *Trade and dominion*, 113.

³⁶ Scott, *The birth of a great power system*, 76-78.

slaags met een Franse strijdmacht die de Ohio verdedigde. Hoewel dit nog een kleine aanvaring was, symboliseerde het de vastberadenheid van beide grootmachten om hun claims in Noord-Amerika duidelijk te maken.³⁷

De Britse politicus Newcastle was vastberaden, en besloot in 1754 meer gevechtstroepen naar Noord-Amerika te sturen. De communicatie vanuit Londen met de gouverneurs in de koloniale bezittingen was echter zeer slecht, en zoals eerder beschreven had Engeland slechte controle over het beleid dat in de overzeese gebieden werd gevoerd. Het beleid was inconsistent en ondoordacht. Dit leidde ertoe dat de Britten ook de controle over de Engelse acties in Noord-Amerika verloren, en deze alsmaar agressiever werden.³⁸ Steeds meer kolonisten, handelaars, migranten en gouverneurs gingen zich vestigen in non-Britse gebieden en braken hiermee verschillende overeenkomsten en afspraken.³⁹ Newcastle was bang dat het groeiende geweld grootschalige Franse vergeldingsacties zou uitlokken.⁴⁰ Dit gebeurde in 1754 door de Franse beslaglegging op Duquesne, een kleine vestiging in de buurt van Pittsburgh en de Ohio. Deze verovering werd een erekwestie voor de Britten, waardoor een oorlog niet meer te vermijden was.⁴¹ Beide landen gingen gebieden opeisen in de Ohio Valley, waardoor in 1754 in Noord-Amerika een oorlog uitbrak.⁴²

Nu de oorlog in Noord-Amerika een feit was, bleek Frankrijk aanvankelijk in het voordeel. Hoewel de Franse kolonies minder migranten telden, hadden ze een betere band met de inheemse bewoners van Noord-Amerika. De Franse kolonisten wilden namelijk, in tegenstelling tot de Britse migranten, hun territorium niet inpikken om vestigingen op te bouwen en te pachten.⁴³ De indianen stonden dus aan de Franse kant en hielpen de Engelsen te overvallen.⁴⁴ Daarnaast werden de Franse gebieden, met name Canada, beter geregeerd door de Franse overheid dan de Britse gebieden door Londen aangestuurd werden. Tevens had Frankrijk een efficiëntere organisatie, ook op militair gebied. Tot dan toe was de Franse vijandigheid tegenover Groot-Brittannië duidelijk minder geweest dan de Britse vijandigheid tegenover Frankrijk. Dit veranderde echter toen Engeland Franse schepen ging aanvallen zonder een officiële oorlogsverklaring. Halverwege de jaren vijftig werd de vijandigheid tegenover Groot-Brittannië toch een dominant element in het Franse buitenlandse beleid.⁴⁵

³⁷ Middleton, *The Bells of Victory*, 2.

³⁸ Scott, *The birth of a great power system*, 79.

³⁹ Black, *British Diplomats and Diplomacy*, 169.

⁴⁰ Scott, *The birth of a great power system*, 79.

⁴¹ Middleton, *The Bells of Victory*, 54.

⁴² Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 295.

⁴³ Scott, *The birth of a great power system*, 76.

⁴⁴ Parry, *Trade and dominion*, 115.

⁴⁵ Scott, *The birth of a great power system*, 76-80.

Ondanks de Franse voordelen, zagen de Britten de oorlog om de kolonies niet direct als een ramp, zolang ze beschermd werden bij een efficiënte marine. Het legde de handel van Frankrijk met haar productieve kolonies stil en de oorlog vergrootte het anti-Franse gevoel onder de bevolking.⁴⁶ De Britten dachten profijt te kunnen hebben van hun goed opgebouwde zeemacht en de populatieaantallen in de kolonies. In de Engelse Noord-Amerikaanse kolonies leefden op zijn minst 1,5 miljoen inwoners, terwijl de Franse koloniale gebieden hooguit 100000 inwoners telden.⁴⁷ Eigenlijk hoopten de Britten op een kleine koloniale oorlog. De doelen van de Britse overheid waren defensief. Ze wilden alleen de gebieden waar Groot-Brittannië recht op had zoals beschreven in de Vrede van Utrecht terugkrijgen. Dit omvatte de gebieden rond de Great Lakes, Nova Scotia, New Brunswick en St. Lawrence. Ook de inzet van de marine was defensief, puur om Engeland en de overzeese gebieden te beschermen.⁴⁸ De strategie was om het Franse Canada te blokkeren door Louisburg te bezetten en de gebieden in de Ohio te overvallen waardoor Frankrijk gedwongen zou worden een diplomatieke schikking te accepteren.⁴⁹ Dit idee pakte echter slecht uit voor de Engelsen.

Omdat de Fransen lokaal sterker waren, was er geen andere kolonie behalve Noord-Caroline die de Engelsen wilde ondersteunen in de strijd om de Ohio. Groot-Brittannië had hierdoor 3 keuzes: instemmen, onderhandelen of vechten. Ze kozen voor de laatste. Naast de strijd in Ohio, werden ook Franse versterkingen die op weg waren naar Canada onderschept.⁵⁰ Voor Frankrijk was Canada economisch niet belangrijk. Het gebied moest wel verdedigd worden voor nationale prestige, omdat het de oudste kolonie was.⁵¹ Dit lukte ook, want de meeste Franse versterkingen kwamen gewoon aan in Canada. Bijna alle aanvallen die de Britten hadden gepland mislukten. De aanvallen waren net genoeg om kwaad bloed te zetten bij de Fransen, maar niet genoeg om deze vijand te verzwakken.⁵² Hoewel de Fransen de meeste overwinningen en successen boekten in de verschillende conflictgebieden, wilde het land graag nog steeds een compromis sluiten met de Britten en een grote oorlog vermijden. Dit kwam voornamelijk door het feit dat de Britse hegemonie op zee de Franse positie erg onveilig maakte. Maar juist door de grote verliezen die de Britten hadden geleden wilden ze niets van een compromis weten. De Britse inwoners eisten een terugverovering van de verloren koloniale territoria en tevens was er een parlementaire crisis

⁴⁶ Parry, *Trade and dominion*, 113.

⁴⁷ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 464.

⁴⁸ Middleton, *The Bells of Victory*, 22.

⁴⁹ Scott, *The birth of a great power system*, 80.

⁵⁰ Parry, *Trade and dominion*, 116.

⁵¹ Scott, *The birth of a great power system*, 76.

⁵² Parry, *Trade and dominion*, 117.

aan de gang.⁵³ Hierdoor verwierpen ze het ultimatum dat Frankrijk in 1756 had gesteld. Frankrijk zag in dat ze de harde hand moesten gaan gebruiken en snel hun kolonies van meer versterking moesten voorzien.

De verschillende kleine koloniale gevechten leken nu uit te monden in een wereldwijde Anglo-Franse oorlog. Als reactie op het verworpen ultimatum stuurden de Fransen grote gevechtsschepen naar Canada, St. Dominique en Martinique. Ook werd er een groot bataljon geformeerd rond het Kanaal, zodat Engeland Frankrijk in Europa niet zomaar kon binnenvallen. Het leek erop dat Frankrijk de meeste voordelen had. Na de formele oorlogsverklaring, vond de eerste strijd tussen de twee mogendheden plaats in Minorca. Frankrijk veroverde dit eiland van de Britten. Ook verloor Engeland steeds meer waardevolle eilanden in de Cariben. Daarnaast werden de Britten in Noord-Amerika teruggedreven naar het oosten en afgesneden van de Great Lakes. Tot slot werden ze zelfs in hun eigen land aangevallen door de Fransen. Deze franse overwinningen lagen vooral in het feit dat het Franse leger veel groter was. In 1755 bestond dit leger uit 200000 man, tegenover 30000 Britten. De Engelse kolonies hadden wel meer inwoners, maar door de slechte communicatie en controle over de kolonies konden deze nauwelijks gemobiliseerd worden. De Britten waren in het nauw gedreven.⁵⁴

Newcastle wilde eigenlijk geen oorlog, maar alle gebeurtenissen in deze periode waren buiten zijn controle gevallen. Ook Frankrijk had een oorlog liever voorkomen. Toch waren beide mogendheden in het voorjaar van 1756 betrokken in een wereldwijde strijd en hun eigen beleidsmaatregelen hadden hieraan bijgedragen.⁵⁵ Het leek erop dat Frankrijk in Noord-Amerika ging winnen, maar inmiddels hadden er ook in Europa belangrijke gebeurtenissen plaatsgevonden. De machtsverhoudingen tussen staten waren veranderd en dit had grote impact op de voortgang van het Frans-Engelse conflict. Pruisen viel Saksen in 1756 binnen waardoor een Europese oorlog ontstond. Deze was gescheiden van de Anglo - Franse oorlog overzee, maar ermee verbonden door het nieuwe netwerk van Europese allianties.⁵⁶

Het traditionele *Old System* van allianties was bij het uitbreken van de Zevenjarige Oorlog in Europa verdwenen, en er had een ommekeer plaatsgevonden in bondgenootschappen dat later bekend zou worden als de 'Diplomatieke Revolutie'. De traditionele alliantie tussen Engeland en Oostenrijk met de Oostenrijkse Nederlanden was verdwenen, en hiervoor in de plaats sloot Engeland een bondgenootschap met het machtige

⁵³ Scott, *The birth of a great power system*, 76.

⁵⁴ Parry, *Trade and dominion*, 116-118.

⁵⁵ Scott, *The birth of a great power system*, 80.

⁵⁶ Parry, *Trade and dominion*, 119.

Pruisen. Nog opmerkelijker was de *rapprochement* tussen de eeuwenoude rivalen Frankrijk en de Oostenrijkse Habsburgers. Zij gingen een verbintenis met elkaar aan, waar Rusland zich later aan toevoegde. Volgens de auteur Scott was de Diplomatieke Revolutie op twee verschillende manieren aangezet. Op korte termijn waren de nieuwe bondgenootschappen een gevolg van de Engels-Franse conflicten in 1754 – 1755, en Newcastels respons hierop. Op de lange termijn waren de nieuwe bondgenootschappen het gevolg van de Pruisische bezetting van Silezie. Oostenrijk wilde Silezië terugveroveren.⁵⁷ Er is echter nog een derde belangrijke aanzet: de opkomst van de grootmachten Pruisen en Rusland waardoor er nu vijf grootmachten waren die dicht bij elkaar lagen in de machtsverhoudingen. De *balance of power* was moeilijk in evenwicht te houden.⁵⁸

Groot-Brittannië was betrokken geraakt in een ongewenste koloniale oorlog met Frankrijk, waardoor deze traditionele bondgenoten uit elkaar werden gedreven. Hannover in Duitsland, waarvan Groot-Brittannië een electoraat was, moest beschermd worden in Europa. Engeland was bang dat Frankrijk Hannover of de Habsburgse Nederlanden binnen zou vallen, of dat Frankrijk Pruisen zou vragen dit te doen, en zo verschillende koloniale gebieden op zou eisen in ruil voor teruggave van deze Europese gebieden. Bang hiervoor en bang voor Franse of Pruisische hegemonie de de *balance of power* in europa scheef zou maken, ging Engeland op zoek naar bondgenoten tegen Frankrijk en de opkomende grootmacht Pruisen. Het oude systeem, een bondgenootschap met Oostenrijkse Habsburgers en de Nederlanden, had Newcastle graag behouden. Dit oude systeem was echter 'op'. De eerste stap die de Engelsen zetten, was een bondgenootschap met de grootmacht Rusland. Dit bondgenootschap zag Groot-Brittannië als defensief. Zodra Frankrijk of Pruisen Hannover binnen zouden vallen, zou Rusland in kunnen grijpen. Ook hoopte Engeland dat een verdrag met Rusland Pruisen bang zou maken, en zo gedwongen werd een verdrag met de Britten aan te gaan. Een overeenkomst met Pruisen zou Hannover weer veiligstellen en hierdoor konden de Britten een oorlog met Frankrijk in Europa voorkomen. Dit was niet wat Rusland wilde. Rusland was juist anti-Pruisen, en zagen het verdrag met Engeland als de eerste stap om Pruisen aan te vallen.⁵⁹ Pruisen was in deze periode niet blij met haar alliantie met Frankrijk. De Anglo-Franse conflicten maakten voor Frederik II, de koning in Pruisen weinig uit, maar hij was niet blij dat deze conflicten geen Europese oorlog uitlokten. De gedachte achter de alliantie tussen Engeland en Rusland werkte: Pruisen vond het niet prettig dat Engeland met Rusland praatte, omdat Rusland zeer

⁵⁷ Scott, *The birth of a great power system*, 92.

⁵⁸ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 295.

⁵⁹ Scott, *The birth of a great power system*, 85-89.

vijandig tegenover Pruisen was.⁶⁰ Dit leidde tot een alliantie tussen Groot-Brittannië en Pruisen. In 1756 sloten zij de *Convention of Westminster*.⁶¹

Voor Oostenrijk was het eerste doel de terugverovering van Silezië van Pruisen. Tevens waren zij bang geworden voor de groeiende macht van hun buurland. In Oostenrijk was von Kaunitz verantwoordelijk voor het buitenlandse beleid. Hij benaderde diplomatie als exacte wetenschap, en rekende precies uit in hoeverre de verschillende staten een gevaar vormden voor Oostenrijk. Hij wilde geen alliantie met Groot-Brittannië meer en Nederland niet meer beschermen. Oostenrijk stond niet negatief tegenover een vriendschap met Engeland, maar dit moest de alliantie met Frankrijk niet in de weg staan. Op dat moment werd Frankrijk niet meer als bedreiging gezien voor de Oostenrijkers en hoefde daar dus ook geen oorlog mee gevoerd te worden. Zo ging Oostenrijk juist toenadering zoeken bij Frankrijk. Frankrijk moest helpen om Silezië terug te veroveren en aan te vallen op Pruisen, maar dit zagen ze aanvankelijk niet zitten. Toen de spanningen in Europa begonnen te stijgen en Engeland een bondgenootschap met Pruisen had gesloten, was Frankrijk bereid een alliantie met Oostenrijk aan te gaan. Ook Frankrijk had hier voordelen bij. De Nederlanden en Duitsland zouden in het noorden geen bedreiging meer vormen en Groot-Brittannië werd zo bestolen van haar traditionele bondgenoot. Het Verdrag van Versailles werd in 1763 getekend. Dit verdrag maakte de Diplomatieke Revolutie compleet, en had zowel de Engels-Nederlandse als de Engels-Oostenrijkse verbonden gebroken van het *Old System*.⁶²

De Diplomatieke Revolutie was een feit, maar hierdoor voelde Pruisen zich in het nauw gedreven. Ze hadden hun bondgenootschap verloren met Frankrijk, de Russische vijandigheid werd steeds groter, Oostenrijk was van plan Silezië terug te veroveren en de enige bondgenoot die Frederik II had was Groot-Brittannië, een non-continentale macht. Pruisen was halverwege de jaren vijftig een ontzettend sterke militaire macht geworden. Omdat Frederik II de aanval van Oostenrijk en Rusland al aan zag komen, besloot hij eerst aan te vallen. Zo begon de Europese oorlog op 26 augustus 1756 toen Pruisen Saksen binnenviel. Rusland was al niet blij met het bondgenootschap tussen Engeland en Pruisen, en door de Pruisische inval kregen Frankrijk, Oostenrijk en Rusland dezelfde vijand. In 1757 sloot Rusland aan bij Oostenrijk, en werden de nieuwe allianties een feit. Nederland bleef neutraal in de oorlog, net zoals Spanje, hoewel deze laatste staat vanaf 1762 wel meevocht aan de kant van de Fransen. Engeland en Pruisen stonden recht tegenover Frankrijk, Oostenrijk en Rusland, in een oorlog die zowel in Europa als in de kolonies zich

⁶⁰ Middleton, *The Bells of Victory*, 3.

⁶¹ Scott, *The birth of a great power system*, 90.

⁶² *Ibidem*, 82-92.

afspeelden.⁶³ De ommekeer van allianties zou op de lange termijn in het voordeel van Engeland gaan werken, en de Britse kolonies bleken in het verloop van de oorlog nog zeer waardevol voor de grootmacht.⁶⁴ Frankrijk had twee jaar lang de winnende partij geleden, maar de ommekeer was mede door de nieuwe Europese gebeurtenissen en machtsverhoudingen dichtbij.

De Diplomatieke Revolutie die in Europa uiteindelijk leidde tot een oorlog, was in veel opzichten verbonden met de oorlog die in de kolonies uitbrak. Misschien waren de conflicten over territoria in Europa en de vijandigheden die binnen het continent ontstonden wel belangrijker dan het conflict in de kolonies, maar er is in vier opzichten toch een verband te vinden. Ten eerste had de oorlog het traditionele Frans-Engelse bondgenootschap onder spanning gezet. Frankrijk was bang voor Engelse hegemonie in Europa en overzee, terwijl Groot-Brittannië bang was dat Frankrijk de *balance of power* juist uit evenwicht zou halen. Hierdoor gingen beide landen op zoek naar bondgenoten, om het machtsevenwicht in stand te houden. Ten tweede was Engeland bang voor een Franse inval in Hannover. Als Frankrijk er in zou slagen Hannover in beslag te nemen, dan zouden ze dit gebied zeker gebruiken om kolonies terug te claimen. Daarnaast had een Franse inval in Hannover zeker geleid tot terugtrekking van veel troepen in Noord-Amerika om zo het Europese conflict aan de Britse kant te versterken. Dit had zeer nadelig voor de Engelse kolonies geweest.⁶⁵ Ten derde zorgde de alliantie van de Oostenrijkse Habsburgers met Frankrijk ervoor dat Engeland de Oostenrijkse Nederlanden niet meer hoefden te verdedigen. Hierdoor waren de Britten in staat Frankrijk op twee fronten aan te vallen: zowel in Noord-Amerika als in Europa.⁶⁶ Ten vierde leidde de invasie van Pruisen in Saksen tot een Europese oorlog, maar door de allianties van Pruisen en Oostenrijk werden ook Frankrijk en Engeland, en daarmee weer hun kolonies betrokken.⁶⁷ De kolonies hadden een belangrijke rol gespeeld in de aanloop naar de Zevenjarige Oorlog. De Zevenjarige Oorlog was nu een feit, en conflicten begonnen zich uit te breiden over de hele wereld.

⁶³ Ibidem, 90, 96.

⁶⁴ Parry, *Trade and dominion*, 119.

⁶⁵ Kennedy, *The rise and fall of the great powers*, 111.

⁶⁶ Parry, *Trade and dominion*, 119.

⁶⁷ Ibidem, 119.

3. Kolonies in de Zevenjarige Oorlog

De spanningen tussen de grootmachten Frankrijk en Engeland hadden geleid tot een conflict in Noord-Amerika. Pruisen was Saksen binnengevallen en ook de Europese Zevenjarige Oorlog was daarmee een feit. Inmiddels vonden de conflicten over de hele wereld plaats. Ook in India, de Cariben, de Pacific en West-Afrika kwamen de Europese mogendheden met elkaar in botsing. Hoewel de Cariben nog wel economische waarde had, waren deze overzeese gebieden echter voor zowel Frankrijk als Engeland minder belangrijk dan de Noord-Amerikaanse kolonies. Tevens zagen ze Noord-Amerika als de grootste oorzaak van de Zevenjarige Oorlog.⁶⁸ Frankrijk had tot dat toe de winnende partij geleken, maar het tij ging keren. Groot-Brittannië wilde de door Frankrijk scheefgetrokken *balance of power* weer rechtzetten, en daarvoor bleken de nieuwe machtsverhoudingen in het voordeel van Engeland te liggen. Uiteindelijk bevestigde het conflict in Europa Pruisen als grootmacht, terwijl Engeland overzee indrukwekkende overwinningen behaalde. De Britten bleken de grote winnaars van de Zevenjarige Oorlog.⁶⁹ De kolonies waren vóór de Zevenjarige Oorlog een belangrijke factor gebleken in zowel de internationale politiek en de *balance of power* als in de veranderende machtsverhoudingen in Europa. In hoeverre speelden kolonies een rol in de machtsverhoudingen en het oorlogsbeleid van Groot-Brittannië tijdens de Zevenjarige Oorlog?

Nadat de nieuwe bondgenootschappen waren gesloten en de oorlog in Europa officieel was uitgebroken leek de alliantie tussen Frankrijk, Oostenrijk en Rusland sterker. Toch moest deze alliantie uiteindelijk het onderspit delven tegenover het Engels-Pruisische bondgenootschap. Voornamelijk Engeland had hier een grote rol in. Een vijftal factoren speelden mee in de uiteindelijke overwinning van de Britten en Pruisen. Ten eerste hadden deze mogendheden betere leiders. Zo werd Groot-Brittannië tijdens de Zevenjarige Oorlog goed bestuurd door William Pitt the Elder, en in Pruisen speelde de bekwaamheid van Frederik II een grote rol in de uiteindelijke overwinning. Ten tweede had Groot-Brittannië voordeel bij een enorm financieel uithoudingsvermogen door een bloeiende handel, dat weer in verband staat met de derde factor: Groot-Brittannië had van alle landen de beste maritieme expertise. Pruisen was destijds de grootste militaire macht.⁷⁰ Ten vierde werd Frankrijk door de Britse strategie op twee fronten in de oorlog betrokken, wat ze achteraf gezien niet aan konden. Ten vijfde was de neutraliteit van Spanje een groot voordeel voor Engeland, omdat er dan op duizenden kilometers extra kust in de kolonies gepatrouilleerd

⁶⁸ Scott, *The birth of a great power system*, 76.

⁶⁹ *Ibidem*, 96.

⁷⁰ Kennedy, *The rise and fall of the great powers*, 113.

moest worden om Britse handel veilig te stellen. Daarnaast was de marine van Spanje in combinatie met die van Frankrijk te groot om te verslaan voor Engeland.⁷¹ Hoewel alle factoren afzonderlijk uiteindelijk beslissend waren voor de uitkomst van de oorlog, stonden ze nauw met elkaar verbonden. De rol van de kolonies was hierbij niet gering.

De auteur Middleton schrijft dat het succes van de Zevenjarige Oorlog bijna geheel toekomt aan William Pitt.⁷² Hoewel veel andere factoren meespelen in de successen die werden behaald, was Pitt een belangrijke minister in de oorlog. William Pitt was vanaf 1757 minister van het *Southern Secretary*. Dit was het ministerie van buitenlandse zaken in die tijd, en de minister die dit departement vertegenwoordigde ging over defensie en externe relaties. Pitt behandelde alle koloniale kwesties en relaties met Spanje en Frankrijk.⁷³ Toen hij minister van buitenlandse zaken werd, had Engeland veel tegenslagen te verwerken gekregen. Zowel in Europa als in de kolonies waren er nog nauwelijks successen geboekt en verergerde de problemen voor de Britten. Loundoun, een Britse legercommandant in Amerika, zei in 1756: 'Nothing can be worse than our situation here at home (...) without a plan or even a desire to have one'.⁷⁴ Zoals eerder beschreven was de Engelse regering in deze periode erg instabiel geworden. In 1757 trad er echter een nieuwe regering aan, de *Pitt-Newcastle coalition*, onder leiding van Pitt en Newcastle. Deze regering stond een lastige taak te wachten, maar Pitt en Newcastle waren zelfverzekerd hun doel te bereiken⁷⁵: het behouden van de territoria waar Groot-Brittannië in Amerika recht op had en de veiligheid waarborgen van de Britse gebieden elders.⁷⁶ De Britse aanspraak in Noord-Amerika omvatte voornamelijk de rechten van de staat zoals beschreven in de Vrede van Utrecht, met daarbij Nova Scotia, St. Lawrence en controle over de Great Lakes.⁷⁷ Achteraf gezien heeft Groot-Brittannië deze doelen ruim behaald, en was dit ook volgens de auteur Wiesner-Hanks te danken aan Pitt. Zij schrijft: 'Under Pitt's leadership Britain became the dominant European power in North America and South Asia'.⁷⁸ Newcastle en Pitt vulden elkaar goed aan. Newcastle was meer op Europa gericht, terwijl Pitt zich volledig op de kolonies stortte. Hij vond Amerika het primaire doel van de oorlog.⁷⁹ Dit werd hem niet altijd door Newcastle in

⁷¹ Middleton, *The Bells of Victory*, 216.

⁷² Ibidem, lx.

⁷³ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 309.

⁷⁴ Cumberland to Loundoun, 23 Dec 1756, printed in S. M. Pargellis (ed.), *Military Affairs in North America: 1748-1765: selected Documents from the Cumberland Papers in Windsor Castle* (New York 1936) 262-263, geciteerd in: Middleton, *The Bells of Victory*, 9.

⁷⁵ Scott, *The birth of a great power system*, 108.

⁷⁶ Middleton, *The Bells of Victory*, 8.

⁷⁷ Ibidem, 22.

⁷⁸ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 309.

⁷⁹ Middleton, *The Bells of Victory*, 148.

dank afgenomen, waardoor hij eens zei: 'Mr. Pitt looks to his own part of the world *only*'.⁸⁰ Dit leverde echter niet veel problemen op. Toch mag de bekwaamheid, strijdlustigheid en intelligentie van Frederik de Grote, koning in Pruisen, ook niet vergeten worden.⁸¹ Zelfs Pitt was van hem onder de indruk: 'This heroick monarch's happy genius never fails him when he wants it most'.⁸² Zijn bekwaamheid, samen met de sluwe strategie van de Britse regering en het geluk dat Spanje neutraal bleef, bleken belangrijke factoren in de overwinning te zijn.

De strategie van de Britten omvatte zowel een maritiem als een continentaal aspect. Het idee achter deze strategie was dat de Britten betrokken bleven bij het conflict in Europa terwijl ze tegelijkertijd probeerden Frankrijk te verslaan door hun schepen aan te vallen en kolonies te veroveren.⁸³ Frederik II van Pruisen was het hier op dat moment nog niet helemaal mee eens. 'The way to save America is not to suffer the French to become masters of Europe', zei hij.⁸⁴ Toch bleek dit achteraf wel het geval, en had de strategie succes. Op zee was Groot-Brittannië de dominante macht in de wereld, waardoor ze wel moesten inzetten op het maritieme aspect. Groot-Brittannië bezat een betere vloot dan Frankrijk en had meer ervaring op zee, waardoor ze een streepje voor lagen op deze vijand. Door aanvallen op Franse schepen was Frankrijk tevens niet in staat versterkingen te sturen naar de kolonies. Daarbovenop kwam dat Frankrijk niet genoeg mankracht kon opbrengen, terwijl de groeiende Britse bevolking ervoor zorgde dat zij geen problemen omtrent de inzetbaarheid van personen ondervonden. De sterke Britse marine leidde niet alleen tot grote overwinningen op zee, maar ook tot bescherming van de Britse handel, waardoor de economie van deze grootmacht draaiende bleef en het land genoeg inkomsten had om de oorlog te bekostigen. De Franse vloot was minder sterk, had minder ervaring en ook de handel leed ernstig onder de oorlog. Hierdoor kwam Frankrijk zowel in Europa als in de kolonies snel in problemen.⁸⁵ Het maritieme aspect van de strategie kwam voort uit het mercantilistische geloof, waarin de manier om Frankrijk te verslaan was door de handel te verzwakken.⁸⁶ Tevens was de maritieme hegemonie en daarmee economische voordeel voor Groot-Brittannië belangrijk om het conflict in Europa te kunnen bekostigen.

Ook in Europa werd het oorlogsbeleid aangepast door Pitt. Tot dan toe had Engeland *tip and runn*-aanvallen uitgevoerd op Frankrijk, maar deze bleken niet succesvol. Nu wilde Pitt meer betrokken zijn bij de oorlog in Duitsland. Hierover zei hij:

⁸⁰ Newcastle to Holderness, 25 July 1758, Add. Mss 32,882 ff 65-66, geciteerd in: Middleton, *The Bells of Victory*, 77.

⁸¹ J. A. Nathan, *Soldiers, Statecraft, and History. Coercive Diplomacy And International Order* (Westport 2002) xvii.

⁸² BL Add. 69289 nos. 45, 54, geciteerd in: J. Black, *Pitt the Elder* (Cambridge 1992) 183.

⁸³ Middleton, *The Bells of Victory*, 23.

⁸⁴ *Ibidem*, 5.

⁸⁵ Scott, *The birth of a great power system*, 108-111.

⁸⁶ Middleton, *The Bells of Victory*, 211.

It was my opinion that we being once engaged in the German war, there was nothing to be done but make the best of it after the principal objects of this country should be provided for [...] the point was to consider whether it was possible to make the German war useful to the interests of this country as a subordinate measure, while our marine and colonies should be the principal object.⁸⁷

De minister vulde de continentale strategie onder andere in door een klein Engels leger in Duitsland te stationeren. Maar een grotere bijdrage in deze strategie lag in de aanzienlijke subsidies die aan Pruisen en Hannover werden gegeven. Zo kon Pruisen Frankrijk aan blijven vallen in Europa, Hannover beschermen, en tegelijkertijd zou Engeland Frankrijk in de kolonies verslaan. De subsidies waren mogelijk doordat de Engelse economie groeide. De Fransen subsidieerden ook de Oostenrijkers, maar doordat de Franse economie onder de oorlog leed waren zij hier minder toe in staat.⁸⁸ Subsidies werden een belangrijke factor in deze oorlog. Dat blijkt ook uit de uitspraak van de Franse minister Choiseul:

In the present state of Europe it is colonies, trade and consequence sea power, which must determine the balance of power upon the continent. The house of Austria, Russia, the King of Prussia are only powers of the second rank, as are all those who cannot go to war unless subsidized by the trading powers.⁸⁹

Hij stelde dat de subsidies van de koloniale mogendheden zelfs zo belangrijk waren, dat oorlog anders niet gevoerd kon worden. Achteraf bleek hij gelijk te hebben, en waren het de Engelse subsidies aan Pruisen die ervoor zorgden dat deze grootmacht kon blijven vechten.

De tweezijdige strategie had effect. De ommekeer in het voordeel van de Britten in de kolonies begon al in 1758 voordat de subsidies aan Pruisen resultaat lieten zien. In de jaren '58 en '59 behaalde Engeland bijna consistente overwinningen op Frankrijk in de kolonies en op zee. Voornamelijk in West-Indië werden belangrijke gebieden veroverd. Pitt was vastberaden nog meer kolonies te veroveren en Frankrijk tot overgave te dwingen, en niet gebieden terug te geven in ruil voor bijvoorbeeld Minorca of Hannover. In 1760 zei Pitt: 'If we can't make peace, we must try our fate with expeditions.. and beat France into a Peace'.⁹⁰ In 1759 begon de steeds zwakker wordende economie van Frankrijk uitwerkingen te hebben in hun militaire capaciteiten. Voornamelijk in Canada, dat maar weinig Franse inwoners had. Dit gebied kon niet meer door Frankrijk versterkt worden door een Engelse blokkade, waardoor er zowel te weinig voedsel als versterkende mankracht aankwam.⁹¹ In 1760 was Canada

⁸⁷ BL Add. 38334 f. 34, geciteerd in: Black, *Pitt the Elder*, 177.

⁸⁸ Parry, *Trade and dominion*, 120.

⁸⁹ Kennedy, *The rise and fall of the great powers*, 113.

⁹⁰ Newcastle to Yorke, 30 Dec 1760, Add. Mss 32,916 ff 385-386, geciteerd in: Middleton, *The Bells of Victory*, 176.

⁹¹ Parry, *Trade and dominion*, 121-123.

officieel veroverd. Er waren inmiddels meer blokkades door de Engelsen opgelegd, bijvoorbeeld voor het rijke suikereiland Guadeloupe, zodat de Franse handel met de kolonies schade zou lijden, hun inkomsten zouden verminderen en daarmee ook hun strijdvermogen.⁹² De Franse minister van buitenlandse zaken, Duc de Choiseul, schreef in deze tijd dat 'the real balance now lies in trade and America'.⁹³ Op de successen die daar behaald werden zei Pitt achteraf: 'Amerika had been conquered in Germany'.⁹⁴ Hoewel dit vrij vergesimplificeerd is, doelde hij op de tweefronten oorlog. Doordat de Fransen hun troepen ook in Duitsland moesten gebruiken, konden ze deze niet in de kolonies stationeren. Zo bleken de aanvallen door Groot-Brittannië op de Franse kolonies op drie manieren effect te hebben: er werden territoria veroverd, de handel en daarmee ook de economie van Frankrijk werd verzwakt en het zorgde dat Frankrijk op twee fronten aangevallen werd.

De Fransen stonden aan de verliezende kant. Inmiddels was St. Lawrence door de Britten veroverd, het centrum van de Franse macht en invloed in Amerika.⁹⁵ Ook in het gebied rond de Great Lakes, de Crown Point, Quebec en in Afrika en waren ondertussen belangrijke overwinningen behaald, en er kan gesteld worden dat in 1760 Engeland grotendeels al de Zevenjarige Oorlog had gewonnen.⁹⁶ De Britten hadden complete controle over de Franse kolonies, en Choiseul zag in 1761 in dat er te grote verliezen waren geleden om de oorlog voort te zetten. Hij wilde vrede, en ging daarom onderhandelen met Engeland. Ook al waren de Britse doelstellingen van de oorlog al behaald, Pitt wilde niets van een vrede weten. Hij beschreef dit moment in de oorlog als een 'man who had almost rolled a large stone to the top of a hill, one more push and the job was done'.⁹⁷ Hij vond dat Groot-Brittannië nog jaren met deze oorlog door kon gaan. Daarom besloot Frankrijk te gaan praten met Spanje, die tot dan toe neutraal was gebleven.⁹⁸

De Spaanse neutraliteit was de vijfde belangrijke factor waardoor de Britten succesvol in de oorlog konden worden. Wanneer Spanje zou hebben meegedaan aan de kant van Frankrijk, dan had de Engelse handel een stuk moeilijker gelopen. De Spanjaarden bezaten veel kolonies en als de Engelse schepen langs deze kolonies voeren hadden ze beschermd moeten worden. Daarnaast bezat Spanje een grote vloot. Samen met de Franse

⁹² Middleton, *The Bells of Victory*, 86.

⁹³ G. de Raxis de Flassan, *Histoire générale et raisonnée de la diplomatie française* (Paris, 1811), vi, 160, 279, geciteerd in: Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy*, 171.

⁹⁴ H. Walpole, *Memoirs of the Reign of King George III* (Londen 1894) I, 76, geciteerd in: Middleton, *The Bells of Victory*, 148.

⁹⁵ Middleton, *The Bells of Victory*, 98.

⁹⁶ *Ibidem*, 113.

⁹⁷ Mr West's Account of what happened in the House, 13 Nov 1759, Ad.. Mss 32, 898 ff 223-224, geciteerd in: Middleton, *The Bells of Victory*, 148.

⁹⁸ Parry, *Trade and dominion*, 124.

marine hadden ze overmacht gehad op zee ten opzichte van Engeland.⁹⁹ Spanje koos er echter voor om in het begin van de oorlog neutraal te blijven, mede door toedoen van Pitt. Hij had lang onderhandeld met de Spanjaarden en de relaties tussen deze twee machten was sindsdien verbeterd.¹⁰⁰ Deze verhoudingen veranderden rond 1760. Nu de Britten bijna alle gebieden in Amerika van Frankrijk hadden veroverd, werd Spanje bang voor de overige kolonies in dit gebied, die in handen waren van de Spanjaarden. Ze vermoedden dat de Britten over zouden gaan op aanvallen in de Spaanse kolonies.¹⁰¹ Tevens ging Groot-Brittannië Spaanse neutrale handelsschepen aanvallen en bleven ze hout kappen in de Spaanse gebieden. Dit zette kwaad bloed bij de Spanjaarden. Inmiddels was Charles III in Spanje aan de macht gekomen. Hij was anti-Brits en had in 1753 toegezegd dat hij een alliantie met Frankrijk zou vormen wanneer hij aan de macht kwam. Door deze omstandigheden verklaarden Spanje en Engeland in 1762 aan elkaar de oorlog. Het moment waarop Spanje de oorlog binnenviel was echter zeer ongunstig voor hen. Engeland voelde zich onoverwinnelijk, Frankrijk was sterk verzwakt en Spanje zelf had niet genoeg middelen om alleen te vechten tegen zo een sterke vijand.¹⁰² Nog voordat de Spanjaarden de Franse kolonies konden helpen werden de kolonies van Spanje zelf door Groot-Brittannië overvallen, zoals Havana in 1762. Spanje was geen partij voor Engeland, en werd al gauw tot overgave gedwongen.¹⁰³

Ook in Europa stond Frankrijk er slecht voor. Het werd duidelijk dat Frankrijk niet twee oorlogen kon uitvechten, en de macht van het land snel verminderde. Ze waren nauwelijks meer in staat deel te nemen aan de oorlog in hun eigen continent, omdat ze prioriteit hadden gelegd bij de oorlog in de kolonies. Oostenrijk en Rusland konden hierdoor niet rekenen op Franse steun toen Pruisen grote overwinningen behaalde. Oostenrijk was niet meer in staat nog langer door te vechten, maar kon geen vrede sluiten met Pruisen doordat Rusland perse de mogelijkheid wilde verslaan. Toen Elisabeth, tsarina van Rusland, overleed kwam haar zoon in '62 aan de macht. Hij was pro-Pruisen en sloot al gauw een verdrag met de grootmacht. Deze alliantie kwam niet alleen goed uit voor Oostenrijk, ook Pruisen was blij tegen twee grootmachten minder te strijden. In Europa werd de oorlog nu alleen nog tussen Frankrijk en Pruisen uitgevochten, met een belangrijke Engelse subsidie aan Frederik II.¹⁰⁴

De Britse doelstellingen in de oorlog waren door de grote overwinningen inmiddels behaald, waardoor het conflict in een nieuwe fase kwam. De overwonnen territoria moesten

⁹⁹ Ibidem, 216.

¹⁰⁰ Scott, *The birth of a great power system*, 111.

¹⁰¹ Parry, *Trade and dominion*, 124.

¹⁰² Scott, *The birth of a great power system*, 114-115.

¹⁰³ Parry, *Trade and dominion*, 125.

¹⁰⁴ Scott, *The birth of a great power system*, 103-104.

worden behouden totdat er een bevredigende vrede was gesloten. Omdat veel belangen moesten worden vertegenwoordigd, werden deze onderhandelingen geen makkelijke opgave. *The Monitor*, een Britse krant die voorstander was van koloniale en commerciële expansie, schreef dat onderhandelingen met Frankrijk niet gedaan moesten worden door diplomaten van adel. Hiervoor konden beter mensen gebruikt worden die kennis bezaten over de handel en de kolonies, connecties met Britse fabrikanten onderhielden en bewezen hadden dat ze in staat waren te kunnen leiden en onderhandelen.¹⁰⁵ Hierin is het mercantilisme terug te vinden, in deze periode een opkomende stroming. Ook Pitt legde de nadruk op de handel. Hij vond dat de grootste zekerheid tegen conflicten in de toekomst was door alle Franse overzeese gebieden af te pakken die de Engelse handel eventueel zouden kunnen gaan schaden.¹⁰⁶ De andere ministers meenden echter dat dit te veel was, en konden het niet met Pitt eens worden. Zij claimden alleen alle territoria waar zij volgens de Vrede van Utrecht recht op hadden. Hierin stond beschreven dat aan Engeland de gebieden rond de Great Lakes, St. Lawrence inclusief Nova Scotia en New Brunswick, en strategische punten zoals Crown Point, Frontenac, Niagara en Fort Duquesne toekwam. In Europa wilde Groot-Brittannië Minorca terug en de vijandelijke troepen uit Duitsland moesten geëvacueerd worden, maar niet ten koste van de Britse veroveringen overzee. De Britten begrepen wel dat ze iets van hun veroveringen moesten teruggeven, wanneer ze een verdeling van de kolonies volgens de Vrede van Utrecht wilden. In 1761 stapte Pitt op. Hoewel er achteraf veel lovende woorden over hem werden gesproken, hield destijds niemand hem tegen. Het ministerie wilde graag vrede en iedereen was het er over eens dat dit niet zou lukken als Pitt in de regering zou blijven.¹⁰⁷ George II was in 1760 overleden en de nieuwe koning, George III, wilde ook geen oorlog meer. In deze omstandigheden werden de onderhandelingen over vrede voor zowel Frankrijk als Engeland toegankelijker.

In 1763 werd de Zevenjarige Oorlog beëindigd door twee vredesverdragen. Groot-Brittannië kwam als grote winnaar uit de oorlog, en bezat bijna alle voormalige Franse territoria. Frankrijk was de grote verliezer, maar kon via onderhandelingen nog enkele gebieden terugkrijgen of ruilen. Zo verkreeg Frankrijk het recht om rond de kolonies te vissen en mochten de Fransen de steden St. Pierre en Miquelon in Canada gebruiken om hun vis te drogen. De rest van dit land bleef in Britse handen. De West-Indische eilanden Martinique, Guadeloupe en Marie Galante werden teruggegeven aan Frankrijk, maar hiervoor kregen ze Granada en enkele neutrale eilanden terug. Cuba en Manila werden aan Spanje gerestitueerd, waardoor Spanje alle claims op Newfoundland en Florida opgaf aan de Britten. Hierdoor kreeg Groot-Brittannië de volledige controle over de Noord-Amerikaanse

¹⁰⁵ Black, *British Diplomats and Diplomacy*, 152.

¹⁰⁶ Parry, *Trade and dominion*, 126.

¹⁰⁷ Middleton, *The Bells of Victory*, 183, 197.

Oostkust. Ook behield Groot-Brittannië Senegal, waardoor hun aanwezigheid in Afrika substantieel bleef, en India. In Europa werd Minorca voor Belle Isle geruild, werd Dunkirk teruggegeven en Frankrijk beloofde zich terug te trekken uit alle gebieden van George III en zijn bondgenoten in Duitsland.¹⁰⁸ Frankrijk gaf Louisiana aan Spanje, als een bedankje voor de samenwerking in de Zevenjarige Oorlog. Door deelname aan de oorlog was Spanje Havana kwijtgeraakt aan de Britten en moesten de Spanjaarden Florida ruilen voor Havana om het gebied terug te krijgen.¹⁰⁹ Pruisen werd verzekerd van de overname van Silezië.¹¹⁰ Er was door Engeland veel onderhandeld en gebieden teruggegeven en geruild. Toch waren gezien de oorspronkelijke doelstellingen van de oorlog de uitkomsten ongelofelijk succesvol voor de dominante zeemacht. De Britten hadden niet alleen de kolonies in Noord-Amerika veiliggesteld, ook hun territoria in Canada waren uitgebreid en gebieden rond de Mississippi waren aan het Koninkrijk toegevoegd. Daarnaast hadden de Britten belangrijke overwinningen in Afrika, Azië en West-Indië behaald.¹¹¹ De Zevenjarige Oorlog bevestigde de Britse maritieme en koloniale dominantie, hoofdzakelijk ten koste van Frankrijk. In Europa was vooral Pruisen een grootmacht geworden en gebleken. Groot-Brittannië had echter een immens koloniaal rijk verworven, met veel rijkdommen. Hierdoor bemachtigden ze een dominante status in de Europese machtsverhoudingen. De vredesverdragen en deze machtsverhoudingen zouden echter niet lang standhouden...¹¹²

De kolonies hadden een belangrijke rol gespeeld in machtsverhoudingen en het oorlogsbeleid van Groot-Brittannië tijdens de Zevenjarige Oorlog. In het Britse oorlogsbeleid werd de prioriteit door de regering op de kolonies gelegd, en was de doelstelling van de oorlog volledig gericht op het behouden van de overzeese territoria zoals beschreven in de Vrede van Utrecht. Hierdoor koos de regering ervoor een maritieme met een continentale strategie toe te passen. Op zee en in de kolonies was Groot-Brittannië sterker dan Frankrijk, en later ook Spanje. Dit zorgde ervoor dat de Franse kolonies veroverd werden en de Franse handel en economie enorm verzwakte. De Britten verkregen juist meer territorium door dit maritieme aspect, en door de goede handelsprotectie groeide hun economie. Vooral dit laatste was belangrijk om de oorlog in Europa te kunnen bekostigen, het continentale deel van de strategie. Door de subsidies aan Pruisen was deze grootmacht in staat de oorlog tegen de Fransen en Oostenrijkers vol te houden. De Britse aanvallen op de Franse kolonies en de groeiende economie waardoor de Britten ook in Europa betrokken konden blijven dwong Frankrijk op twee fronten te vechten. Dit konden ze uiteindelijk niet aan, waardoor ze

¹⁰⁸ Ibidem, 211.

¹⁰⁹ J. Hart, *Comparing Empires. European Colonialism from Portuguese Expansion to the Spanish-American War* (New York 2003) 762.

¹¹⁰ Wiesner-Hanks, *Early modern Europe*, 295.

¹¹¹ Middleton, *The Bells of Victory*, 211.

¹¹² Scott, *The birth of a great power system*, 116.

de oorlog verloren. De machtsverhoudingen werden door de nieuwe verdeling van territoria drastisch veranderd. Groot-Brittannië werd de nieuwe grootmacht, met een enorm rijk verspreid over de hele wereld en een bloeiende economie. Ook Pruisen had bewezen bij de machtigste staten te horen. De Franse en Spaanse macht was daarentegen flink geslonken na de Zevenjarige Oorlog. Toch moet er niet te veel nadruk gelegd worden op het belang van de kolonies in de machtsverhoudingen en het Britse oorlogsbeleid tijdens de Zevenjarige Oorlog. Andere factoren hebben hierin ook meegespeeld, zoals de neutraliteit van Spanje en de militaire macht en bekwaamheid van Pruisen. Tevens werden de onderlinge verhoudingen aan het eind van de oorlog anders door bijvoorbeeld het overlijden van George II en Elisabeth. Desalniettemin kon de macht die koloniale bezittingen brachten en de invloed die kolonies op Europa hadden na de Zevenjarige Oorlog niet meer ontkent worden. Groot-Brittannië had Frankrijk verslagen en daarmee de *balance of power* gehandhaafd.

Conclusie

De koloniale gebieden begonnen in de 18^e eeuw een steeds belangrijkere rol te vervullen in de internationale politiek en de machtsverhoudingen. Ten tijde van de Zevenjarige Oorlog leidde de invloed van deze kolonies tot verschillende veranderingen in het machtsdenken en de machtsverhoudingen in de internationale politiek.

In het begin van de 18e eeuw gingen nieuwe denkwijzen de internationale politiek bepalen. Denkwijzen waarin kolonies een steeds prominentere rol gingen spelen. In de *raison d'état* stond het eigenbelang van een staat voorop. Volgens het mercantilisme konden kolonies bijdragen aan het eigenbelang van de staat doordat ze rijkdommen opleverden. Er kon handel mee gedreven worden, waardoor de inkomsten van de export en de belastinginkomsten op de import groeiden. Vanwege de groeiende binnenlandse rijkdommen die door de koloniale bezittingen konden toenemen, werd vanuit het principe van de *balance of power* ook de macht van een staat ten opzichte van andere staten groter. Dit principe was tevens een nieuwe opkomende stroming in het politieke denken, en werd het uitgangspunt van de internationale politiek. Lang bleef dit principe beperkt tot Europa, maar nu de kolonies de macht van verschillende landen vergrootten werd de *balance of power* een globale kwestie.

Koloniale bezittingen waren in deze periode echter nog niet doorslaggevend in de machtsverhoudingen en het internationale politieke denken. Pruisen, Oostenrijk en Rusland werden rond deze tijd nieuwe grootmachten, maar zij hadden nauwelijks bezittingen buiten Europa. De opkomende mogendheden Frankrijk en Engeland die wel overzeese gebieden bezaten, hadden nog te weinig geld voor een goed koloniaal bestuur. Hierdoor werd er nog niet effectief van de koloniale rijkdommen gebruik gemaakt. Toch waren het deze twee mogendheden waartussen spanningen over de overzeese bezittingen hoog opliepen. Beiden zagen elkaars koloniale eigendommen als bedreigingen voor de Europese machtsbalans, waardoor er uiteindelijk een oorlog in Amerika uitbrak. Kolonies waren in de macht en het aanzien van de nieuwe mogendheden tot dan toe nog niet doorslaggevend geweest, maar de oorzaak van het conflict overzee lag wel in het *balance of power*-principe dat de Europese politiek beheerste.

Dit conflict in Noord-Amerika leek Frankrijk aanvankelijk te gaan winnen, maar door de Diplomatieke Revolutie die in Europa plaatsvond kwamen de voordelen aan de Engelse kant te liggen. Deze ommekeer van bondgenootschappen was op vier manieren met het conflict overzee verbonden. Allereerst had de oorlog in Noord-Amerika de traditionele

alliantie tussen Engeland en Frankrijk verzwakt, en gingen ze op zoek naar nieuwe bondgenoten om de *balance of power* in evenwicht te houden. Daarnaast speelde Hannover in Duitsland een grote rol in de Engelse politieke overwegingen. Het gebied kon door Frankrijk bij een inval als gijzeling worden gebruikt om koloniale bezittingen terug te eisen en tevens dienden er dan Britse troepen teruggetrokken te worden uit Amerika om in Europa te vechten. Ten derde konden de Britten zowel in Noord-Amerika als in Europa aanvallen, omdat ze door de nieuwe alliantie van Frankrijk met Oostenrijk de Nederlanden niet meer hoefden te verdedigen. Tot slot stond de Pruisische inval in Saksen waardoor een Europese oorlog was begonnen los van de koloniale conflicten, maar ermee verbonden door de nieuwe bondgenootschappen. De oorlog in de kolonies bepaalde veel van de nieuwe machtsverhoudingen in Europa, en daarmee ook de uitkomst van het gehele conflict.

Ook tijdens de Zevenjarige Oorlog speelden de kolonies een grote rol in de internationale politiek en machtsverhoudingen. Voornamelijk in Groot-Brittannië, dat een grote maritieme mogendheid was geworden. Uit verschillende Britse politieke uitspraken kan opgemaakt worden dat de prioriteit op de kolonies werd gelegd. De doelstelling van de Britse regering in de oorlog was het behouden van de overzeese territoria zoals ze vastgelegd waren in de Vrede van Utrecht. Ook in de strategie die de Britten toepasten is het belang van de kolonies terug te vinden. Deze strategie bestond uit een continentaal aspect en een maritiem aspect. In het continentale aspect werd Pruisen gesubsidieerd om de oorlog tegen Frankrijk in Europa vol te houden. Dit gebeurde terwijl de Britten tegelijkertijd de Fransen in de kolonies aanvielen, het maritieme aspect van de strategie. Frankrijk kon de oorlog op twee fronten niet aan. Hierdoor verloren ze veel territoria en verzwakte de handel en economie. De koloniale bezittingen waren dus een doorslaggevende factor in het verloop van de oorlog, omdat ze bepaalden of de economie groeide of verzwakte. De Britten bleven door hun groeiende economie in staat Pruisen te subsidiëren en tevens aan te vallen in Amerika, waardoor Frankrijk uiteindelijk verslagen werd. De Zevenjarige Oorlog werd in 1763 door twee vredesverdragen beëindigd. Vanwege de nieuwe verdeling van overzeese territoria na de oorlog veranderden de machtsverhoudingen opnieuw. De Britten verwierven een superieure status, en het Franse aanzien werd drastisch minder. Andere factoren hebben ook een rol in de internationale politiek tijdens de oorlog gespeeld. Desalniettemin waren deze factoren minder doorslaggevend dan de invloed die de kolonies op het verloop van de oorlog hadden.

Kortom, bleken koloniale bezittingen ten tijde van de Zevenjarige Oorlog belangrijk voor het eigenbelang van een staat, omdat ze rijkdommen opleverden door de handel. Deze rijkdommen uit de kolonies leidden tot een toenemende macht van Frankrijk en Engeland, die de *balance of power* uit evenwicht brachten. De spanningen die daaruit voortkwamen

stonden verbonden met de veranderingen van diplomatieke allianties die plaatsvonden in Europa. Bij het uitbreken van het conflict in Noord-Amerika was het bezit van kolonies nog geen doorslaggevende factor in de machtsverhoudingen en internationale politiek geweest, maar dit werd het wel in de Zevenjarige Oorlog. Zowel in uitspraken van de Franse minister Choiseul als in de uitspraken van de Britse minister Pitt beek dat koloniale bezittingen belangrijker werden voor de grootmachten. De doelstellingen en de strategie van de Britten waren dan ook volledig op de overzeese gebieden gericht. Frankrijk werd in Amerika aangevallen waardoor territoriale verliezen de handel en economie van het land verzwakten. In Europa werd Frankrijk aangevallen door Pruisen, een staat die door de Britse bloeiende economie vanwege de koloniale overwinningen gesubsidieerd kon worden. Frankrijk belandde in een neerwaartse spiraal en verloor de Zevenjarige Oorlog, en daarmee internationale aanzien in de machtsverhoudingen. De Britten daarentegen werden de nieuwe grootmacht, mede dankzij hun koloniale bezittingen en maritieme capaciteiten. De rol van kolonies in de internationale politiek en machtsverhoudingen kon na de Zevenjarige Oorlog niet meer ontkend worden.

Bibliografie

- Anderson, M. S., *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919* (Londen 1993).
- Black, J., *British Diplomats and Diplomacy 1688-1800* (Exeter 2001).
- Black, J., *Pitt the Elder* (Cambridge 1992).
- Fieldhouse, D. K., *The colonial empires: A comparative survey from the eighteenth century* (Londen 1966).
- Hart, J., *Comparing Empires. European Colonialism from Portuguese Expansion to the Spanish-American War* (New York 2003).
- Kennedy, P., *The rise and fall of the great powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (New York 1989).
- Middleton, R. *The Bells of Victory. The Pitt-Newcastle Ministry and the conduct of the Seven Years' War, 1757-1762* (Cambridge 1985).
- Nathan, J. A., *Soldiers, Statecraft, and History. Coercive Diplomacy And International Order* (Westport 2002).
- Parry, J.H., *Trade and dominion: The Europe Oversea Empires in the Eighteenth Century* (Londen 1971).
- Potter, R. B. e.a., *Geographies of Development: An introduction to Development Studies* (Edinburgh 2008).
- Scott, H. M., *The birth of a great power system 1740-1815* (Edinburgh 2006).
- Sherrard, O. A., *Lord Chatham, A war minister in the making* (Londen 1952).
- Wiesner-Hanks, M. E., *Early modern Europe, 1450-1789* (Cambridge 2006).